

De grote gele kwikstaart als broedvogel in Noord-Brabant in 2010

Janmartin Rahder en Arno Braam

Inleiding

Tot aan de eeuwwisseling broedde de grote gele kwikstaart zeer sporadisch in Noord-Brabant. Na 2000 nam het aantal plotseling toe. Sinds 2006 volgt de stichting Vogels in Brabant de soort op de voet. Een groot aantal mensen gaat in het voorjaar op pad om territoria van de grote gele kwik op te sporen. Dit artikel beschrijft de resultaten van 2010.

De winter van 2010

De winter verliep ronduit koud, zonder een echt strenge vorstperiode. Vooral december was koud, de gemiddelde temperatuur lag ruim 5 graden onder normaal. De winter telde 20 ijsdagen, tegen 8 normaal. Opvallend was de hoeveelheid sneeuw en de duur van de sneeuwbedekking. Er waren 42 sneewdagen (normaal 13), het grootste aantal sinds 1979. Het ging daarbij om flinke hoeveelheden: rond medio december lag er 15 tot 40 cm. Ook in België en Frankrijk drong de winterkou door. Van 3 tot 13 januari lag heel Frankrijk onder een dik pak sneeuw. Het was voor de overwinterende grote gelen waarschijnlijk geen eenvoudige opgave om voldoende voedsel te vinden, ook niet voor de wegtrekkers naar het zuiden.

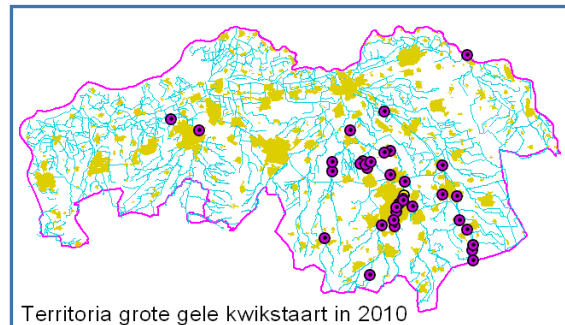

Wijboschbroek dec 2010 (birdphoto.nl/Schwiebbe)

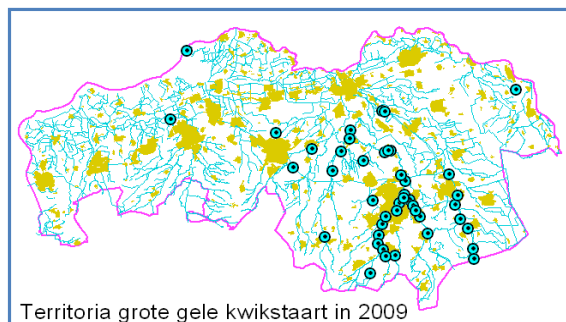
Resultaten

In 2010 zijn 38 territoria gevonden. Dat zijn er 7 minder dan in 2009 (-16%). Dit is de tweede afname op rij. Sinds het hoogtepunt in 2008 met 49 broedparen is in twee jaar de broedpopulatie in Noord-Brabant met 22% afgenomen. De twee koude en sneeuwrijke winters lijken een aannemelijke verklaring voor deze terugval.

Op de kaartjes worden de vastgestelde territoria van grote gele kwikstaarten in 2010 en 2009 getoond. Het gaat hier niet uitsluitend om broedgevallen; ook een eenmalige waarneming tussen 20 april en 20 juni van een volwassen vogel in geschikt biotoop leidt tot een territoriumstip. De criteria zijn gebaseerd op die van SOVON.

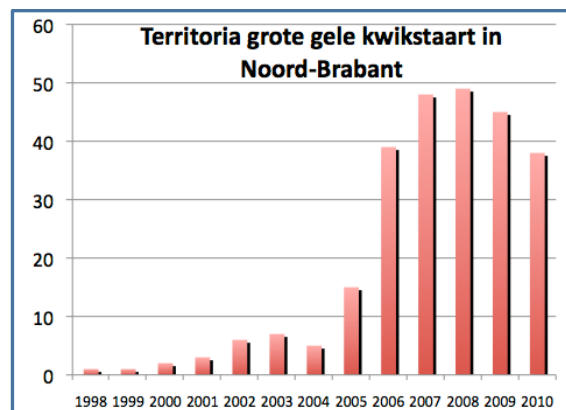

Territoria grote gele kwikstaart in 2010

Territoria grote gele kwikstaart in 2009

De grafiek toont de stormachtige toename in Noord-Brabant sinds 1999 en de stabilisatie, gevolgd door een lichte afname, vanaf 2008. De sprong in de grafiek in 2006 is het gevolg van de vergrote onderzoeksinspanning.

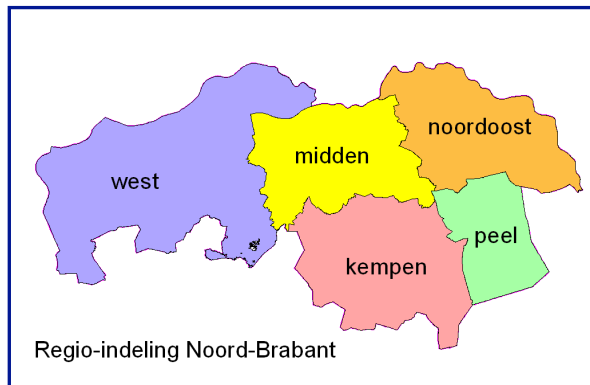

Verspreiding naar regio

De verspreiding van de grote gele kwik in Noord-Brabant laat zien dat de Kempen niet geraakt is door de terugval in 2010. Meer dan 60% bevindt zich in de Kempen, die daarmee de positie als kerngebied voor de grote gele bevestigt. Ook de populatie in de Peel bleef overeind. De grootste klap viel in 2010 in de regio midden-Brabant, waar het aantal territoria duikelde van 12 naar 4. Het lijkt er daarmee op dat de koudere winters van 2009 en 2010 vooral hun weerslag hadden op de recente uitbreidingsgebieden in west-, midden- en noordoost-Brabant. Hier werd het aantal territoria meer dan gehalveerd.

GGK-territoria naar regio:

regio	2006	2007	2008	2009	2010
west	4	5	4	2	2
midden	3	5	10	12	4
noordoost	3	2	3	1	1
peel	9	12	10	7	8
kempen	20	24	22	23	23
totaal	39	48	49	45	38

Vergelijking met Overijssel

We ontvingen gegevens over 2010 uit Twente. Ook daar was een forse daling te zien in de uitbreidingsgebieden van Overijssel, ten westen van Twente. Maar anders dan in Noord-Brabant kreeg in deze provincie óók het kerngebied Twente te maken met een terugval, en wel met 28%. Dit is een tweede daling op rij. Ook daar wordt de teruggang toegeschreven aan de koude winters.

Beek-, kanaal- en rioolkwikken

Opvallend is dat het aantal broedparen in Dommel en Rul is teruggelopen van 21 naar 14 paar. Dit verlies komt vooral doordat veel watermolens zijn verlaten. Dit is een opvallend fenomeen in 2010. In 2009 waren er

in heel Brabant 8 watermolens bezet, in 2010 waren dit er slechts 3. Naar de oorzaak is het slechts gissen. Langs de Zuid-Willemsvaart liep het aantal territoria terug van 9 naar 6. De “rioolkwikken” bleven stabiel, met 8 territoria op een rioolwaterzuivering.

Opvallend in 2010: erfkwikken

Een opvallende ontwikkeling in het seizoen 2010 is de plotselinge voorkeur van sommige grote gelen voor boerenerven, schuren, loodsen, boshutjes en woningen.

Man gkg bij nestholte boven loods (J. Rahder)

Daarbij is de aanwezigheid van stromend water geen voorwaarde meer. Deze vogels zoeken voedsel op daken en asfaltwegen, in paardenwei, modderpoel of drabsloot.

Jonge vogel in drabsloot, Groene Woud (J. Rahder)

Hun nestplaats zoeken deze “erfkwikken” in schuren, in nestkastjes aan huis, onder een pannendak en in klimop langs een gebouw. Deze eigenaardigheden doen zich vooral voor bij een vijftal nieuw ontdekte territoria in het Groene Woud. Deze populatie werd gevonden tijdens een broedvogelonderzoek van de provincie. Het lijkt erop dat de vogels, naast de ‘klassieke’ broedbiotopen, ook vaak op onverwachte plekken opduiken.

Broedende ggk in vliegenvangerkast, start nog net zichtbaar (J. Schuurman)

Nestkasten

Sinds 2008 zijn op veel plaatsen nestkasten geplaatst, speciaal ontwikkeld voor de grote gele kwikstaart. Dit loopt via Stichting Brabants Landschap (zie: *partners*). Het is bekend dat de soort deze kasten graag gebruikt. De afgelopen twee jaar hebben meerdere paartjes in een kast gebroed. Het plaatsen van kasten verkleint de kans op vroegtijdige predatie, bijvoorbeeld door kraaien. Wel moeten kasten onbereikbaar zijn om het uithalen van nesten door mensenhand te voorkomen.

We willen graag over meer broedgegevens beschikken, zodat we ook het broedsucces kunnen volgen. Het is daarom belangrijk dat alle vrijwilligers die kasten hebben opgehangen, de resultaten doorgeven aan de Stichting Brabants Landschap. Dat kan via grotegelekwik.nl, of desgewenst per email aan de auteurs van dit verslag. Medewerkers aan het nestkastenproject ontvangen ook de digitale nieuwsbrief "Grote Gele Quick".

Onderzoek in 2011

Ook in 2011 zal het onderzoek naar de broedpopulatie van de grote gele kwikstaart in Noord-Brabant worden voortgezet. We zijn zeer benieuwd naar de gevolgen van de winter van 2011, met zijn vorstperiode en vooral langdurige sneeuwbedekking. Ook wordt gewerkt aan het opzetten van een monitoring-onderzoek naar deze soort. Hiervoor zoeken wij liefhebbers die jaarlijks enkele bezoeken aan een opgegeven route willen brengen. Als je wilt meedoen aan dit onderzoek dan kan je contact met ons opnemen via onze site grotegelekwik.nl. Het vlakdekkende onderzoek (met losse bezoeken aan watermolens, sluizen en andere hotspots) gaat in 2011 ook gewoon door.

Als je wilt meedoen, of informatie wenst, neem dan contact met ons op. Blijf ook losse waarnemingen doorgeven via waarneming.nl!

Dankzegging

Zonder de inspanningen van een flink aantal deelnemers is een dergelijk (vervolg-) onderzoek niet mogelijk. Onze dank gaat daarom uit naar alle waarnemers, en in het bijzonder de regiocoördinatoren Robert Kastelijns en Ger van Santvoort.

We danken Marco Bakermans, Leo Ballering, Ineke Barten, Jappe Beekman, Wil Beeren, Jan Benoist, Harry van der Borg, Ruud Bouwman, Raymond van Breemen, Mario Bullens, Albert van Engeland, Frans van Erve, Dirk Eykemans, Fiona Franken, Bjorn van Gestel, Gerard van Gool, Piet Gruyters, Tom Heijnen, Frans Hijnen, Fons van Hout, Cees Janssen, Toon Kanters, Hans van Kapel, Loek Ketelaars, Loet de Lange, Martin van Leest, Jaap van der Linden, Ad van Lith, Riet Meijer, Antonio Mendoza, Jurgen Nous, Rutger van Ouwerkerk, Piet Peijs, Marco Renes, Jeff Samuels, Mark Scheepens, Jelle Schuurmans, Berry Setton, Henk Sierdsema, Danny Slegers, Koos Slenders, Jochem Sloothaak, Albert Sprengers, Simon Teerink, Frans van Tuijl, Bart Veenstra, Marein Verbeek, Tiny Vermeer, Hisko de Vries, Harry van Vugt, Jan Wolfs, Jan Wouters en Carel van der Zande.

Verder dank aan allen die hun gegevens doorgeven via www.waarneming.nl en aan degenen die we helaas zijn vergeten te noemen!

Man met voer -en Belgische ring- 2010 (J. Rahder)

Arno Braam en Janmartin Rahder

info@grotegelekwik.nl

Bronnen:

Akker, Peter van den (2011). Het broedseizoen 2010 van IJsvogel en Grote Gele Kwikstaart in Twente. Ficedula 40 (in druk).

Braam, Arno en Janmartin Rahder (2009). Geschiedenis van een nieuwkomer: de grote gele kwikstaart als broedvogel in Brabant in 2006-2008. www.grotegelekwik.nl.

Hustings, F, J van der Coelen, B van Noorden, R Schols en P Voskamp (2006). Avifauna van Limburg. St. Natuurpublicaties Limburg, Maastricht.

Kwak, R (2002). Grote Gele Kwikstaart pp. 350-351 in: SOVON, Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. Nederlandse Fauna 5. KNNV, Leiden.

Rahder, J en A. Braam (2010). De grote gele kwikstaart als broedvogel in Noord-Brabant in 2009. www.grotegelekwik.nl.

Partners:

www.brabantsevogels.nl

www.brabantslandschap.nl

www.dommel.nl

www.eco-on-site.nl

www.grotegelekwik.nl

